

Utjecaj popularne glazbe na oblikovanje identiteta

Borjanić, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:630533>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Ana Borjanić

***UTJECAJ POPULARNE GLAZBE NA OBLIKOVANJE
IDENTITETA: ANALIZA PRIMJERA OBOŽAVATELJA
TAYLOR SWIFT***

THE IMPACT OF POPULAR MUSIC ON IDENTITY
FORMATION: AN ANALYSIS OF TAYLOR SWIFT FANS

(Završni rad)

Rijeka, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za kulturalne studije

Ana Borjanić

Matični broj:0009092081

**UTJECAJ POPULARNE GLAZBE NA OBLIKOVANJE
IDENTITETA: ANALIZA PRIMJERA OBOŽAVATELJA
TAYLOR SWIFT**

(Završni rad)

Sveučilišni prijediplomski studiji kulturologije

Mentor: Dr.sc. Diana Grgurić

Rijeka, rujan 2024.

IZJAVA O IZVORNOSTI

Kojom izjavljujem da sam završni rad naslova: **Utjecaj popularne glazbe na oblikovanje identiteta: analiza primjera obožavatelja Taylor Swift** izradila samostalno pod mentorstvom **prof.dr.sc. Diane Grgurić.**

U radu sam primijenila metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju završnoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u završnom radu na uobičajen način citirala sam i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama.

Potpis studentice

Potpis mentora

SAŽETAK

Popularna glazba, identitet, uloga obožavatelja i fandoma čine složenu mrežu međusobno povezanih fenomena koji igraju ključnu ulogu u oblikovanju suvremenog društva. Popularna glazba nije samo zabavni sadržaj, već ima duboko ukorijenjenu ulogu u odražavanju i oblikovanju društvenih vrijednosti, stavova i identiteta. Njena popularnost proizlazi ne samo iz estetskih elemenata, nego i iz sposobnosti da izrazi i transformira društvene norme i kulturne dinamike. Obožavatelji nisu pasivni konzumenti, već aktivni sudionici u kreiranju značenja unutar popularne kulture. Fandom, kao širi društveni fenomen, omogućava obožavateljima da kroz kreativne prakse i kolektivne aktivnosti oblikuju vlastiti identitet, dok istovremeno doprinose razvoju popularne kulture. Zahvaljujući digitalnim platformama i društvenim mrežama, ove zajednice postaju globalne, omogućujući sudionicima da se povežu s ljudima diljem svijeta, stvarajući dinamične i inovativne kulturne prakse koje prelaze granice tradicionalne potrošnje. Identiteti pojedinaca i zajednica kontinuirano su pod utjecajem popularne glazbe, koja postaje sredstvo izražavanja osobnosti i kolektivnih vrijednosti. Kroz različite glazbene žanrove, tekstove i ritmove, glazba pruža prostor za istraživanje i definiranje identiteta, što je posebno značajno u suvremenom društvu, gdje su identiteti fluidni i stalno podložni promjenama. Kroz interakcije, glazba postaje ključni alat za izražavanje osobnosti, povezivanje s drugima i razumijevanje društvenih promjena. Posebno je zanimljivo kako različiti glazbeni izvođači, poput Taylor Swift, naglašavaju složenost tih odnosa između glazbe, obožavatelja i društvenih percepcija. Popularna glazba, kroz svoju raznolikost i inkluzivnost, pruža prostor za bogatstvo kulturnih interakcija i razumijevanja unutar suvremenog društva, što dodatno ističe njezinu važnost u procesu izgradnje i redefiniranja identiteta.

Ključne riječi: obožavatelji, popularna glazba, fandom, fan kultura, identifikacija, identitet, Taylor Swift

SADRŽAJ

- 1. UVOD**
- 2. ODREĐIVANJE POJMOVA**
 - 2.1. Popularna glazba
 - 2.1.1. Kratki povijesni presjek
 - 2.1.2. Recentni razvoj popularne glazbe
 - 2.2. Obožavatelji
 - 2.3. Identitet
- 3. GLAZBA I IDENTITET**
 - 3.1. Uloga popularne glazbe u formiranju identiteta
 - 3.2. Identifikacija
 - 3.3. Identifikacija s idolima
- 4. OBOŽAVATELJI**
 - 4.1. Obožavatelji
 - 4.2. Fandom
 - 4.3. Fan kultura
- 5. ANALIZA FANOVA TAYLOR SWIFT**
 - 5.1. Taylor Swift
 - 5.2. Obožavatelji Taylor Swift
 - 5.3. Zaključak analize
- 6. ZAKLJUČAK**
- 7. LITERATURA**

1. UVOD

Rad se bavi analizom popularne glazbe kroz prizmu obožavatelja, drugim riječima identifikacijom pojedinaca s određenim glazbenim sadržajem, tekstovima pjesama, melodijom ili izvođačem. To često uspostavlja glazbu kao identificirajući medij koji odražava i/ili potiče emocije, stavove i životne situacije pojedinaca, s rezultatom utjecaja na njegov identitet. Popularna glazba predstavlja važan element suvremenog društva, koji se proteže kroz različite kulture, generacije i društvene slojeve. U današnjem globaliziranom društvu, glazba je postala neizostavan dio života te se često koristi kao sredstvo izražavanja, povezivanja s drugima i definiranja vlastitog identiteta. Identitet je kompleksan koncept koji uključuje različite aspekte poput osobnosti, kulture, društvenog okruženja, ali i glazbenih preferencija. Identitet obično opisuje specifične karakteristike ili osobnost nekoga, koje se traže i prepoznaju kroz identifikaciju.

Popularna glazba ima moć da duboko utječe na identitete jer se ljudi često identificiraju s određenim glazbenim žanrovima, izvođačima ili tekstovima pjesama koji odražavaju njihove osjećaje, stavove i životne priče. Osim toga, glazba može imati i socijalni aspekt u oblikovanju identiteta, jer obožavatelji često pronalaze zajedništvo s drugima koji dijele iste glazbene preferencije. Pojam obožavatelj se u literaturi rijetko pojavljuje u jednini, već se od početka koristi u kolektivnom smislu. Obožavatelji, odnosno fanovi (eng. fan¹) su uvijek definirani u odnosu na poznate osobe, tj. nešto ili nekoga poznatog. Oni su društveni odgovor na postojanje zvijezda. Koncerti, festivali i klubovi postaju prostori gdje ljudi mogu osjetiti pripadnost raznim glazbenim žanrovima i izgraditi svoj identitet kroz zajedničko iskustvo.

Kroz diskursnu analizu obožavatelja Taylor Swift pokušat će se prikazati raznolikost i slojevitost njezine publike, koju je moguće klasificirati prema razini angažiranosti, preferencijama i stavovima o njezinoj glazbi i karijeri. Analiza fanova Taylor Swift je važna jer ona kao mega popularna pjevačica na globalnoj razini ima izrazito raznoliku publiku koja se proteže kroz različitu dob, kulturne kontekste i društvene slojeve. Njezina glazba i javna pojava nude različite aspekte s kojima se njezini obožavatelji mogu identificirati. Najčešće se identificiraju s njezinim tekstovima koji istražuju ljubavne teme i emocionalne izazove, zatim s njezinom ženskošću, odnosu prema partnerima, kolegama u glazbenoj industriji,...

¹ Riječ "fan" potječe od engleske riječi "fanatic", često povezivane s izrazito strastvenim ponašanjem. U nastavku teksta, koristit će se termin "obožavatelj", koji je sve prisutniji u hrvatskom jeziku. (Gutović, Reić Ercegović, 2017. str. 254)

Kroz primjere iz popularno glazbenog svijeta, kao i kroz retrospektivni pogled na momente popularne glazbe, ovo istraživanje doprinosi razumijevanju složenosti veza između glazbe identiteta i publike koja prerasta u obožavatelje, drugim riječima aktivne i predane podržavatelje umjetnika, benda i nekih njihovih ideja. Ostvaruju dublju emocionalnu vezu s glazbenicima, često izražavajući svoju podršku, prisutnošću na koncertima te dijeljenjem sadržaja na društvenim mrežama. Takav interes je često rezultat pozitivnog iskustva i identifikacije.

2. ODREĐIVANJE POJMOVA

Na početku rada potrebno je jasno definirati ključne pojmove kako bi se bolje razumjela kompleksnost njihove međusobne povezanosti. U suvremenom društvu, popularna glazba nije samo kreativni izričaj, već je kao takva i važan čimbenik u oblikovanju identiteta pojedinaca i zajednica. Ovaj fenomen – identifikacija s popularnoglazbenim sadržajima – duboko je ukorijenjen u kulturama kao i socijalnim interakcijama, gdje glazba ne samo da odražava, već i aktivno oblikuje stavove, vrijednosti i pripadnosti pojedinaca i zajednica. Obožavatelji nekog popularnoglazbenog sadržaja često razvijaju snažnu emocionalnu vezu ujedinjujući se u skupine i zajednice unutar kojih osnaženi u zajedništvo javno dijele i ističu iste vrijednosti kroz koje se identificiraju.

2.1. Popularna glazba

Popularna glazba je složen kulturni fenomen koji se međutim, vrlo često u društvu percipira kao izraz puke zabave. Popularna glazba obuhvaća širok spektar žanrova i stilova, svaka vrsta glazbe može biti popularna kod određene skupine ljudi. To znači da se popularna glazba ne može jednostavno definirati kroz jedan žanr ili stil, već obuhvaća sve što privlači veliki broj slušatelja. Komercijalizacija je važan segment u popularnoj glazbi jer ona teži stvaranju glazbe koja će biti atraktivna široj publici i time generirati prihode.

Pojam „popularno“ je pridjev kojim se opisuje nešto što je široko prihvaćeno ili odobreno od strane velike publike ili šire javnosti. Pojam „glazba“ pridružen s pojmom „popularna“ definira vrstu zvučno-tekstualnog izraza koji se svojim strukturnim i estetskim odrednicama simplificiranih obrazaca prilagođava ukusima širokih masa. Popularnost je ključna za popularnu kulturu jer se razni proizvodi i figure, poput pjevača, općenito prihvaćaju i odobravaju u društvu. Postoji intrigantan ciklus između popularnosti i masovnosti. Što je nešto

popularnije, to postaje dostupnije masama, a kad nešto postane masovno, često postaje popularno jer privlači pažnju šireg kruga ljudi.

Kad Roy Shuker, teoretičar popularne glazbe, govori o popularnoj glazbi, smatra ju subjektivnom i raznolikom. No, usprkos tome, ima moć povezivanja s velikim brojem ljudi. (Shuker, 1996.) Masovni marketing igra ključnu ulogu u širenju popularne glazbe, koristeći različite medije i formate kako bi je stavili pred publiku. Od vinila do streaming platformi, popularna glazba ima sposobnost da doseže ljude na različite načine, bilo putem radija, koncerata, televizije ili interneta. Popularnost je dinamičan koncept koji oblikuje kulturu i način na koji se doživljava društvo.

Simon Frith, britanski sociomuzikolog, smatra da je privlačnost glazbe duboko ukorijenjena u ljudskoj psihologiji i društvenim dinamikama. Često se pokušava analizirati putem marketinških strategija, demografije i antropologije potrošnje, ali ta analiza često ne doseže srž onoga što čini glazbu privlačnom i zašto ljudi vole određenu glazbu. Popularna glazba postaje popularna ne samo zato što odražava neki univerzalni ukus ili iskustvo, već zato što oblikuje shvaćanje što znači biti popularan i kako se pozicionirati u društvu. (Hall, 1996. prema Frithu, str. 121.) Umjesto da se fokusira na to koliko je glazbeno djelo vjerno nekom drugom iskustvu ili stvarnosti, treba istražiti kako ono oblikuje samu ideju istine. Zapravo uspješna popularna glazba ne samo da reflektira već i definira estetske standarde svoje kulture. Doživljaj slušanja popularne glazbe nije samo slušanje tonova i tekstova, već i emocionalno povezivanje s izvođačima i drugim obožavateljima, što stvara osjećaj pripadnosti i identiteta.

Richard Middleton, teoretičar popularne glazbe, (1990) primjećuje da je pitanje što je popularna glazba prožeto složenošću odnosno sugerira da “ sva glazba je popularna glazba: popularna kod nekoga“. (Shuker 1996., prema Middletonu, str. 5.) Međutim, kriteriji za ono što se smatra popularnim i njihova primjena na određene glazbene stilove i žanrove, otvoreni su za znatnu raspravu. Klasična glazba očito ima dovoljno sljedbenika da se smatra popularnom, dok su, obrnuto, neki oblici popularne glazbe prilično ekskluzivni. Ovaj stav sugerira da percepcija popularnosti glazbe nije nužno povezana s njenom masovnom prihvaćenošću, već je subjektivna i ovisi o individualnim preferencijama i kulturnim kontekstima.

Sveobuhvatnu definiciju popularne glazbe dao je i Philip Tagg, britanski muzikolog, koji ju karakterizira kroz distribuciju koja je najčešće masovna i pohranu koje su digitalno spremljene te kroz stvaranje autorove anonimnosti i estetike koja nadopunjuje glazbu. (Shuker, 2001.; prema Taggu, str. 7)

Popularna glazba kao i popularna kultura bavi se različitom ciljanom publikom koja aktivno sudjeluje u stvaranju kulturnih iskustava i doživljaja koji daju na značaju popularnoj glazbi. Značenje pjesme u pogledu autora i u pogledu slušatelja može biti različito i promjenjivo ovisno o kontekstu u kojem ga sluša te osoba sama daje značenje pjesmi. Sve je to dio onoga što se naziva užicima teksta, sposobnošću poistovjećivanja s određenim oblicima popularne kulture i poznavanjem njezinih kodova i konvencija, čime se doprinosi estetskom i emocionalnom uživanju u formi. (Du Gay, Hall, 1996.) Ovo iskustvo često otvara vrata razumijevanju dubljih slojeva teksta, omogućujući čitateljima da se dublje urone u narativ i da osjete povezanost s likovima, pričom i temama koje se dotiču.

2.1.1. Kratki povijesni presjek

Povijest popularne glazbe prožeta je bogatim utjecajima različitih kultura, društvenih pokreta i tehnoloških inovacija. Tin Pan Alley je naziv za područje u New Yorku koje je od kraja 19. do početka 20. stoljeća bilo središte američke glazbene industrije. Smješteno u dijelu Manhattana, ovo područje postalo je poznato po velikom broju glazbenih izdavačkih kuća koje su se ondje nalazile. (Goldberg, 2013.) Naziv "Tin Pan Alley" je prvi skovao čovjek koji je, na svoj način, bio manji američki pjesnik. „*Tin*“ je jedini metal koji odgovara tupo odjekivanju prolazne popularne pjesme. „*Pan*“ jedini instrument koji odražava njezine plitke ponavljanja, njezinu limenu monotoniju. „*Alley*“ čak ni ulica. Zabačeni krajolik pjesme, gdje obitavaju pastorčad umjetnosti. Tin Pan Alley...“ (Goldberg, 2013. str. 1) Tin Pan Alley bio je mjesto gdje su skladatelji, tekstopisci i glazbeni promotori radili na stvaranju i distribuciji popularnih pjesama. Mnoge od tih pjesama postale su hitovi u kazalištu, na radiju, i kasnije u filmovima. Ovo područje imalo je ključnu ulogu u razvoju američke popularne glazbe, uvodeći nove glazbene stilove i postavljajući temelje za modernu glazbenu industriju.

Pjesme iz Tin Pan Alleya bile su jednostavne, lako pamtljive i privlačne širokoj publici. Bile su usmjerene prema masovnom tržištu, što je značilo da su često sadržavale sentimentalne ili humoristične teme. Tin Pan Alley bio je plodno tlo za mnoge glazbene stilove, uključujući ragtime, jazz i blues, a značajno je utjecao na oblikovanje popularne glazbe onog doba. Tin Pan Alley je odigrao ključnu ulogu u profesionalizaciji glazbene industrije. Izdavači su postali posrednici između skladatelja i izvođača, često koristeći agresivne taktike kako bi promovirali nove hitove. (Goldberg, 2013.) “Pjesme su bile pisane za kazališta, vodviljske predstave i kasnije za filmsku industriju“. (Goldberg, 2013., str. 88) U to vrijeme, najveći dio popularne glazbe koja se svirala u cijelom SAD-u dolazio je iz Tin Pan Alleya. Mnogo poznatih skladatelja i tekstopisaca započelo je svoje karijere u Tin Pan Alleyu. Neki od najpoznatijih su Irving

Berlin, George Gershwin i Cole Porter. (Goldberg, 2013.) Njihove pjesme postale su klasične i često su preživjele test vremena, i dalje se izvodeći desetljećima kasnije. S pojavom novih tehnologija, kao što su radio i gramofoni, važnost Tin Pan Alleya počela je opadati. (Goldberg, 2013.) Izdavači su se morali prilagoditi novom načinu distribucije glazbe, a fokus se postupno preusmjerio s prodaje notnih zapisa na snimke i emisije. Iako je Tin Pan Alley kao fizičko mjesto izgubio na značaju sredinom 20. stoljeća, njegov utjecaj na glazbenu industriju i popularnu kulturu ostao je trajan. Tin Pan Alley predstavlja početak modernog glazbenog izdavaštva i ostaje simbol vremena kada je New York bio srce američke glazbene scene.

2.1.2. Recentni razvoj popularne glazbe

U posljednjem desetljeću, popularna glazba je doživjela značajne promjene pod utjecajem tehnologije, društvenih mreža i globalne kulturne razmjene. Demokratizacija glazbe odnosi se na pristup koji omogućuje širokom krugu ljudi da stvaraju, distribuiraju i promoviraju glazbu bez potrebe za velikim glazbenim izdavačkim kućama. Digitalizacija je radikalno promijenila način na koji se glazba distribuira i konzumira. Dok su prije tradicionalni mediji poput radija i TV-a dominirali u promoviranju glazbenih izvođača, danas streaming platforme poput Spotifya, Apple Musica i YouTubea igraju ključnu ulogu. Ove platforme omogućuju neposredan pristup ogromnim glazbenim bibliotekama i personalizirane preporuke, što značajno utječe na način na koji korisnici otkrivaju i biraju glazbu. U digitalnom dobu, korisnici su izloženi ogromnoj količini glazbenih sadržaja. (Bebić, 2023.) Kao rezultat toga, privući pažnju publike postaje sve teže. „Streaming servisi i društvene mreže koriste algoritme za personalizaciju preporuka i kreiranje playlista koje su prilagođene ukusima korisnika, čime se pomaže glazbenicima da dođu do specifičnih grupa publike“ (Ćitić u Bebić, 2020. str. 50) Digitalni alati i tehnologije omogućili su glazbenicima da stvaraju i objavljuju glazbu uz manju potrebu za skupim studijima i produkcijskim timovima. (Bebić, 2023.) Također, algoritmi za prepoznavanje trenda i analizu podataka pomažu u razumijevanju što publika voli, što može utjecati na način na koji se glazba stvara i promovira.

Globalizacija popularne glazbe rezultirala je razmjenom kulturnih utjecaja i porastom popularnosti glazbenih žanrova iz različitih dijelova svijeta. Recentni tijekovi u popularnoj glazbi pokazuju dinamične promjene koje oblikuju kako glazba nastaje, distribuira se i konzumira. Tehnološki napredak, globalizacija i sve veća uloga društvenih mreža potiču umjetnike da istražuju nove kreativne puteve i dostižu širu publiku nego ikad prije.

2.2. Obožavatelji

Obožavatelji su često ključna komponenta u popularnoj kulturi. "Etimološki korijeni pojma obožavatelj sežu u sportski kontekst SAD-a krajem 19. stoljeća, a danas većina prepoznaje njegovo značenje, kao i karakteristike koje definiraju pripadnost određenoj skupini obožavatelja." (Gutović, Reić Ercegović, 2017. str. 254.) Današnji obožavatelj često se opisuje kao netko tko ima opsesiju prema nekoj poznatoj osobi, filmu, glazbeniku ili bendu.

Obožavatelji često grade zajednice temeljene na svojim zajedničkim interesima i strastima. Zajednice mogu biti vrlo podržavajuće i prijateljske u kojima se ljudi osjećaju prihvaćeno i razumijevano zbog svojih strasti i hobija. Ponekad obožavatelji mogu biti vrlo kritični prema svojim idolima ili prema sadržaju koji vole, ali to često dolazi iz duboke strasti i želje za poboljšanjem ili zaštiti onoga što vole. Obožavatelji mogu imati i veliki utjecaj na popularnu kulturu, često sudjelujući u promociji i širenju interesa za određeni subjekt. Njihova podrška može biti ključna za uspjeh umjetnika.

Pojam obožavatelj se u literaturi rijetko pojavljuje u jednini, već se od početka koristi u kolektivnom smislu. (Gutović, Reić Ercegović, 2017) Obožavatelji su uvijek definirani u odnosu na poznate osobe, tj. nešto ili nekoga poznatog. Oni su društveni odgovor na postojanje zvijezda. U kulturi obožavatelja često se javljaju histerične mase, uglavnom adolescenata, koje dominiraju unutar sporta ili glazbene industrije. Fiske ih smatra sklonima kulturi niske kvalitete. (Fiske, 1996.)

Fandom, odnosno grupa obožavatelja i njihove karakteristike, mogu se promatrati u kontekstu glazbenog interkulturalizma jer obožavatelji često dolaze iz različitih kulturnih sredina i donose sa sobom raznolike perspektive i iskustva. (Gutović, Reić Ercegović, 2017) Fandom postaje prostor gdje se susreću različite kulture, dijele se i međusobno obogaćuju. Obožavatelji također stvaraju internetske zajednice u kojima prihvaćaju nove članove i uključuju ih u zajedničke aktivnosti.

2.3. Identitet

Tradicionalno, identitet se često shvaća kao stabilan i fiksni koncept – nešto što definira esenciju pojedinca ili grupe. Međutim, dekonstruktivna kritika, kao što je ona koju je razvio Jacques Derrida, pristupa identitetu na način koji ga stavlja "pod brisanje". (Hall, 1996.; prema Derrida, 1981.) To znači da se identitet, u svom izvornom i nepromijenjenom obliku, više ne razmatra, jer ne može obuhvatiti kompleksnost i fluidnost stvarnog iskustva identiteta, odnosno,

dekonstrukcija ne zamjenjuje koncept identiteta nekim novim, "istinitijim" konceptom, niti tvrdi da identitet uopće ne postoji. (Hall, 1996.)

Identitet je kompleksan koncept koji obuhvaća percepciju ljudi, osjećaje, misli, vrijednosti i ponašanja koja odražavaju tko su i kako se vide u društvu. Prema Cifrić i Nikodem pojam identiteta označava "istovjetnost i razlikovanje pretpostavljeno određenom konzistentnošću." (Cifrić, Nikodem, 2006. str. 173.) Istovjetnost se odnosi na identificiranje nečega kao identično nečemu drugome, odnosno ne postoji razlika između, pa je značenje identiteta povezano s idejom apsolutne jednoznačnosti ili neporecivosti. Razlikovanje koje pretpostavlja određenu konzistentnost, odnosi se na ideju identiteta kao nečega što se može prepoznati kao isto kroz promjene i vremenske tokove, u identitetu osobe to je najčešće skup karakteristika i uvjerenja koje su jedinstvene i konzistentne, ali se mogu i mijenjati kroz iskustva i razvoj. (Cifrić, Nikodem, 2006.) Ova dva značenja identiteta često se međusobno nadopunjuju i koriste kako bi se opisala kompleksnost i višeslojnost pojma identiteta u različitim kontekstima, uključujući osobni, kulturni identitet, identitet grupe i druge.

Koncepcija identiteta ključna je komponenta društvenog života jer oblikuje percepciju sebe i drugih, te način na koji se povezuje s okolinom i zajednicom u kojoj živimo. Svi ljudski identiteti su, barem djelomično, društveni identiteti jer su oblikovani i utemeljeni na društvenim interakcijama, normama, vrijednostima i kulturama. (Cifrić, Nikodem, 2006.) Društveni identitet nije samo percepcija samog sebe, već i razumijevanje drugih ljudi i njihovih identiteta, što uključuje sposobnost empatije, suosjećanja i razumijevanja različitosti među ljudima. Recipročno, percepcija drugih ljudi i njihovih identiteta također oblikuje vlastiti identitet i mjesto u društvu. Društveni identiteti nisu statički; oni se stalno oblikuju i mijenjaju kroz interakciju s drugima i kroz iskustva u društvenom okruženju. Također su subjektivni i kompleksni, jer se mogu razlikovati ovisno o različitim faktorima kao što su kultura, etnička pripadnost, religija, spol, seksualna orijentacija, socijalni status i mnogi drugi.

U sociološkoj perspektivi, identitet se promatra kroz prizmu socijalnih interakcija, procesa socijalizacije i internalizacije. To znači da identitet nije nešto što pojedinac nosi samo u sebi, već je rezultat složene mreže društvenih utjecaja i osobnih iskustava. (Cifrić, Nikodem, 2006.) Kako bi se potpuno razumjela ova koncepcija, potrebno je integrirati i druge perspektive, poput psihološke, antropološke i filozofske. Identitet je fluidan i promjenjiv koncept. On se formira u određenom vremenskom i sociokulturnom kontekstu, ali nije statičan ili konačan. Iako se može mijenjati tijekom vremena, identitet može ostati relativno stabilan u nekom razdoblju. Socijalni

identitet je složen koncept koji se odnosi na kolektivne aspekte identiteta. U relacijskom smislu, identitet je definiran kroz odnos pojedinca ili skupine prema sebi, drugima te društvu općenito.

3. GLAZBA I IDENTITET

Glazba, kao univerzalni jezik ljudi širom svijeta ima dubok i složen utjecaj na formiranje identiteta pojedinaca i zajednica. Kroz različite žanrove, tekstove i ritmove, glazba postaje ne samo izvor zabave, već i ključan element koji oblikuje osobne priče, stavove i pripadnosti. Glazba pruža izraz unutarnjih emocija i iskustava. Pjesme koje se slušaju mogu postati refleksija misli, osjećaja i životnih situacija s kojima se identificira. Pored toga, glazba ima moć povezivanja ljudi unutar zajednica. Koncerti, festivali i glazbene emisije postaju prostori gdje se ljudi okupljaju i osjećaju pripadnost istoj grupi. Iskustvo dijeljenja glazbe s drugima jača osjećaj zajedništva i podrške među istomišljenicima.

3.1. Uloga popularne glazbe u formiranju identiteta

Glazba ima moć oblikovanja društvenih zajednica, povezujući ljude i stvarajući osjećaj pripadnosti unutar različitih društvenih skupina. Kroz ritmove, tekstove i melodije, glazba postaje jezik koji nadilazi granice i ujedinjuje ljude različitih kultura i uvjerenja. Ova vrsta glazbe postaje alat koji mobilizira ljude i potiče ih da se angažiraju u društvenim pokretima koji teže pozitivnim promjenama u društvu. Prema Frithu: „Akademsko proučavanje popularne glazbe često počiva na pretpostavci da zvukovi moraju na neki način predstavljati ljude.“ (Frith u DuGay, Hall, 1992.str. 108.) Međutim, kroz estetiku popularne glazbe, umjesto pitanja kako određeno glazbeno djelo ili izvedba odražava ljude, fokus je na tome kako ih proizvodi, kako stvara i konstruira iskustvo, glazbeno, estetsko iskustvo, koje se može shvatiti samo preuzimanjem subjektivnog i kolektivnog identiteta. Popularna glazba često teži stvaranju intenzivnog i emotivnog iskustva za slušatelje. (Frith u DuGay, Hall, 1992.) Umjesto da se fokusira na objektivne karakteristike glazbe, poput tekstova ili glazbene strukture, estetika popularne glazbe ističe proces stvaranja subjektivnog doživljaja kod slušatelja. Estetika popularne glazbe naglašava aspekte glazbe, poput zvuka, ritma, melodije i teksture te kako ti elementi utječu na percepciju i doživljaj glazbe. Svaki pojedinac doživljava glazbu na svoj način, ovisno o njihovim osobnim iskustvima, emocijama i kontekstu u kojem slušaju glazbu. Estetika popularne glazbe prepoznaje važnost subjektivnog doživljaja glazbe te kako se kroz taj doživljaj oblikuje individualni identitet.

Glazba je poput identiteta jer duboko utječe na osobnost i način na koji se osoba percipira u društvu. Baš kao što svaki pojedinac gradi svoj identitet kroz različita iskustva, vrijednosti i interakcije s okolinom, glazba također ima moć oblikovati i utjecati na identitet. Glazba je često povezana s emocijama, događajima i društvom te postaje važan dio emocionalne i socijalne strukture. Glazba postaje ne samo zvuk koji se sluša, već i dio emocionalnog i socijalnog identiteta koji oblikuje iskustva, vrijednosti i interakcije s okolinom, te tako postaje dio osobnosti. Glazbeni ukus može prikazivati emocionalno stanje, životne okolnosti, ali i kulturno i društveno naslijeđe. Osim toga, glazba ima moć povezivanja ljudi unutar društva. Kroz glazbu se dijele vrijednosti, tradicije i osjećaji, stvarajući tako osjećaj pripadnosti i zajedništva. Ona može poslužiti kao sredstvo izražavanja i komunikacije, prenoseći poruke koje mogu imati društveni, politički ili emocionalni značaj.

Postoji jedan univerzalni jezik, poznat kao emocije, koji predstavlja esencijalnu analizu života. (DuGay, Hall, 1992.) Putem glazbe otkrivaju se suptilnosti ljudskog bića i javlja se osjećaj povezanosti s drugima, stvarajući neprocjenjivo iskustvo koje nadilazi riječi i dopire do emocija slušatelja. Emocije su fundamentalni dio ljudskog iskustva, a glazba ima moć izazvati i odražavati različita emocionalna stanja. Bez obzira na kulturne razlike ili jezične barijere, emocije imaju univerzalni karakter koji može biti prepoznat i interpretiran kroz glazbu. Prema Frithu: „Iskustvo popularne glazbe preobražava identitet, kroz reakciju na pjesmu, slušatelj se spontano povezuje s izvođačima i drugim obožavateljima glazbe.“ (Frith u DuGay, Hall, 1992.str. 109.) Istovremeno, glazba je i kolektivno iskustvo. Ako je narativ srž glazbenog užitka, može se reći da je ključan i za formiranje identiteta.

Identitet, dakle, nije nešto unutarnje, već nešto što se izražava i oblikuje, a ne otkriva. Identifikacija s idealiziranim likom glazbenika, odnosno idolom, često proizlazi iz težnje za stabilnošću i ispunjenošću kroz sliku koja se zamišlja, o čemu će se više govoriti u sljedećem poglavlju. Međutim, glazbeni identitet je uvijek stvaran i ispunjen glazbenim aktivnostima, te ne samo da idealizira sebe, već i društvo koje ga okružuje.

Iskustvo popularne glazbe duboko transformira identitet jer kroz reakciju na pjesmu, slušatelj se spontano povezuje s izvođačima, ali i drugim obožavateljima glazbe. No, ključno je shvatiti da glazba također predstavlja kolektivno iskustvo, koje nadilazi individualnost i spaja ljude na različitim razinama. Kada se govori o glazbenom identitetu, može se reći da nije unaprijed definiran, naprotiv, glazbeni identitet je dinamičan proces oblikovanja i izražavanja putem glazbenih aktivnosti, iskustava i identifikacije s određenim glazbenim pravcima ili likovima. Glazba postaje način na koji se identificira ne samo sa samim sobom, već i sa širim društvenim

kontekstom. Kroz glazbu, mogu se istraživati i različiti aspekti osobnosti i povezanosti s različitim društvenim grupama koje dijele iste glazbene preferencije. Identifikacija s određenim glazbenim žanrovima, izvođačima ili tekstovima pjesama postaje način na koji se izražavaju vrijednosti, stavovi i osjećaji prema društvu. Kroz glazbu, ne samo da se idealizira pojedinac, već i društvo kroz koji se oblikuje i izražava identitet na dublji i autentičniji način. Identifikacija s glazbom postaje ključna za formiranje i izražavanje identiteta, omogućavajući da se osjeća povezano s drugima i sa sobom na način koji nadilazi riječi. Također odnos glazbe i identiteta može omogućiti ljudima konstruiranje, održavanje i komuniciranje vlastitog identiteta kroz svoje individualne preferencije.

3.2. Identifikacija

Identifikacija, u svom osnovnom smislu, često se percipira kao proces otkrivanja ili potvrđivanja identiteta pojedinca. Identitet obično opisuje specifične karakteristike ili osobnost nekoga, koje se traže i prepoznaju kroz identifikaciju. (Gerck, 1998.) Dakle, u procesu identifikacije, traži se razumijevanje logičkih ili prirodnih veza koje se povezuju s određenim kontekstom. Bit identifikacije stoga leži u pronalaženju tih veza, uzimajući u obzir i njihovu odsutnost kao relevantan faktor. Identifikacija se može razumjeti ne samo kao proces pronalaženja identitetskih veza, već i kao šire pretraživanje bilo kakvih povezanosti. Pretraživanje veza može biti usmjereno na pronalaženje identitetskih poveznica, ali također može obuhvaćati i šire istraživanje bilo kakvih povezanosti.

Istraživanje povezanosti u kontekstu popularne glazbe može imati različite svrhe i fokuse, ovisno o potrebama i ciljevima istraživača ili pojedinca koji provodi pretraživanje. S jedne strane, može biti usmjereno na pronalaženje identitetskih poveznica, što znači traženje veza između glazbenih izvođača, žanrova ili tekstova pjesama koji odražavaju osobne vrijednosti, iskustva ili emocije pojedinca. (Gerck, 1998.) Na primjer, netko može tražiti glazbu koja odražava njihovu kulturu, identitet ili životne priče kako bi osjećao povezanost i razumijevanje. S druge strane, pretraživanje veza može šire obuhvatiti istraživanje bilo kakvih povezanosti unutar glazbene industrije, kao što su veze između glazbenika, producenata ili različitih glazbenih događaja. Identifikacija u popularnoj glazbi predstavlja proces kroz koji slušatelji pronalaze osobne veze s glazbenim izvođačima, tekstovima pjesama, glazbenim žanrovima ili glazbenim stilovima. Ova vrsta identifikacije može se događati na više razina i ima duboke emocionalne, kulturne i društvene implikacije. Na osnovnoj razini, slušatelji se mogu identificirati s glazbenim izvođačima koji imaju slične životne priče, vrijednosti ili iskustva. Ovo može rezultirati osjećajem pripadnosti i razumijevanja, jer slušatelji percipiraju da izvođači

dijele njihove radosti, tuge, nadanja i strahove. Osim toga, identifikacija u popularnoj glazbi može biti povezana i s identitetom ili imidžem izvođača pa obožavatelji često oponašaju stilove oblačenja, frizure ili geste svojih omiljenih glazbenika kako bi izrazili svoju pripadnost i identifikaciju s njima.

U suvremenom društvu, pitanje identiteta i identifikacije postaje sve kompleksnije i intrigantnije. Prema Matić: „Iz heterogene mase stvarnosti, izdvajaju se pretpostavljene žarišne točke koje služe kao smjernice u procesu formiranja identiteta.“ (Matić, 2010., 40.) Identiteti su zapravo proizvod interakcije s okolinom. U identifikacijskom procesu, subjekti su kontinuirano izloženi različitim podražajima, bez obzira na to jesu li ti podražaji stvarni ili fikcionalni, te su podražaji osnovni elementi koji oblikuju identitet i usmjeravaju subjekte prema određenim smjernicama. Na primjer, podražaji mogu uključivati društvene norme, osobna iskustva, kulturne utjecaje ili čak imaginarni svjetovi iz književnosti ili filma. Identitet nije statičan ili čvrsto definiran entitet već je dinamika identiteta je fluidna i sklona promjenama. Identitet se kontinuirano oblikuje i mijenja pod utjecajem različitih faktora, uključujući iskustva, interakcije s drugima, promjena u okolini i razvoja osobnosti.

Diferencijacija, proces kojim pojedinac razvija svoju jedinstvenu identitet, razlikujući se od drugih po svojim karakteristikama, vrijednostima, interesima i stavovima, igra ključnu ulogu u procesu formiranja identiteta. „Diferencijacija također potiče razvoj autonomije i individualnosti, dopuštajući pojedincu da preuzme kontrolu nad svojim životom i donosi vlastite odluke koje odražavaju njihovu autentičnost.“ (Matić, 2010. str. 44.) Kroz proces diferencijacije, pojedinac se oslobađa eksternih utjecaja i očekivanja te gradi identitet na temelju vlastitih unutarnjih vrijednosti i uvjerenja. Diferencijalna identifikacija postavlja identitete u opozicijski odnos prema drugima, što često rezultira uspostavljanjem granica. (Matić, 2010.) Granice su važne jer omogućuju prepoznatljivost identiteta i razgraničavaju ga od drugih. Jezik predstavlja ključni alat u procesu identifikacije. Kroz jezik, usvaja se funkcioniranje određenih disciplina i konkretizira se mjesto u društvu. Međutim, specijalizirani jezik može postati prepreka u komunikaciji sa širom publikom. Sukobi identiteta su neizbježni fenomen u društvenoj dinamici koji se javljaju kada se različita identifikacijska obilježja sudaraju. Kada se identifikacijska obilježja različitih identiteta sudare, granice između njih se narušavaju, što može izazvati nelagodu, konfuziju ili čak paniku među pripadnicima tih identiteta. Reaktivacija granica na drugim područjima postaje važna strategija za očuvanje prepoznatljivosti i preciznosti identiteta u situacijama sukoba.

3.3. Identificiranje s idolima

U današnjem svijetu popularne glazbe, veza između slušatelja i izvođača u kojima često dolazi do idolopoklonstva, tj. osoba osobitog štovanja – idola, igra ključnu ulogu u formiranju glazbenog identiteta i osobnosti. Identifikacija slušatelja s idolom predstavlja duboku emocionalnu vezu koja se razvija kroz glazbu, tekstove pjesama, javnu percepciju i osobnost samog izvođača. Ova veza nije samo površna fascinacija, već duboko ukorijenjen osjećaj povezanosti koji slušateljeve emocije, misli i životne situacije povezuje s umjetnikom kojeg obožavaju. Kroz glazbu, slušatelji pronalaze utjehu, inspiraciju i osjećaj pripadnosti, često se osjećajući kao da njihov idol razumije njihove najdublje osjećaje i iskustva.

U popularnoj kulturi zvijezde, bilo da se radi o glumcima, glazbenicima, ili drugim javnim ličnostima - zauzimaju poseban prostor u kolektivnoj svijesti. Njihova prisutnost nije samo rezultat njihovog talenta ili postignuća, već je i proizvod širokog spektra društvenih i kulturnih procesa. Važno je prepoznati da su zvijezde ne samo proizvod masovne kulture, već i nositelji kulturnih značenja i ideoloških vrijednosti. Za razliku od običnih pojedinaca, zvijezde zauzimaju izuzetno mjesto u kolektivnoj svijesti jer su često središnji fokus medijske pažnje i javnog interesa. Osim toga, zvijezde mogu biti i nositelji određenih ideoloških poruka ili političkih stavova koji imaju utjecaj na javno mnijenje i društvene promjene.

Idoli su također "objekti kulturne politike", kako je sugerirao Gledhill(1991.). Njihov utjecaj proteže se dalje od zabave i umjetnosti, ulazeći u ideologije, politike i društvene promjene. (Loy, Rickwood, Bennett, 2018.; prema Gledhillu) Identifikacija s idolima nije pasivna, ona je kompleksan proces koji se odvija kroz medije poput glazbe, filma ili društvenih mreža. Potrošači aktivno traže veze između života idola i vlastitih iskustava, često interpretirajući umjetnička djela kako bi dublje razumjeli sebe i svijet oko sebe. (Loy, Rickwood, Bennett, 2018.) Ova potraga za povezanošću može biti izuzetno osobna i emocionalna, jer obožavatelji koriste umjetnička djela svojih idola kao ogledalo kroz koje promatraju vlastite živote i osjećaje. Pjesme, filmovi, intervjui i druge umjetničke forme postaju alati kojima obožavatelji istražuju vlastite identitete, vrijednosti i životne perspektive. Obožavatelji često pronalaze podršku i zajedništvo unutar zajednice obožavatelja koja dijeli njihovu strast prema istim idolima. Kroz razgovore, forume, društvene medije i druge platforme, obožavatelji razmjenjuju svoje doživljaje, tumačenja i emocije vezane uz umjetnička djela svojih idola, stvarajući dublje veze među sobom i s izvođačima koje obožavaju. Ova interakcija između obožavatelja i njihovih idola stvara složenu mrežu međusobne podrške, inspiracije i razumijevanja koja nadilazi samo pasivno konzumiranje zabave. No, identifikacija s idolima nije bez svojih

kontroverzi. Često, javni život zvijezda može biti oblikovan marketinškim strategijama ili medijskim narativima, koji možda ne odražavaju stvarne osobe iza tih prikaza i natpisa. Osim toga, idolizacija zvijezda može dovesti do idealizacije ili čak ignoriranja njihovih nedostataka ili negativnih djela. (Loy, Rickwood, Bennett, 2018.) Važno je prepoznati da su idoli više od pojedinaca - one su proizvod šireg društva i kulture u kojem žive. Ove interakcije oblikuju ne samo percepciju javnosti o zvijezdama, već i sam način na koji zvijezde percipiraju sebe i svoje uloge u društvu.

Način na koji su zvijezde prikazane u medijima može značajno utjecati na njihovu reputaciju i javni imidž te imati dubok utjecaj na njihovu karijeru i percepciju od strane publike. Publika igra aktivnu ulogu u oblikovanju identiteta zvijezda putem njihove podrške ili kritike. Reakcije publike na djela zvijezda mogu imati značajan utjecaj na njihovu reputaciju i karijeru, te stoga oblikovati način na koji zvijezde komuniciraju s publikom. Kao takvi, zvijezde nisu samo pojedinci koji se ističu u društvu, već su i ogledalo društva, odražavajući njegove vrijednosti, strahove i želje. Njihova popularnost i utjecaj često su simptom širih društvenih i kulturnih trendova, te stoga mogu pružiti uvid u suštinske dinamike i promjene unutar društva u cjelini.

4. OBOŽAVATELJI

Obožavatelji u popularnoj glazbi nisu samo pasivni konzumenti, već djeluju kroz duboku emocionalnu vezu s idolima, što može oblikovati njihov identitet i način života. Fandom, odnosno krug obožavatelja, pruža prostor za međusobno povezivanje, dijeljenje iskustava i izražavanje ljubavi prema svojim idolima. Kroz sudjelovanje u fandomu, obožavatelji idealiziraju svoje idole kao savršene uzore te projektiraju svoje želje i identitete na njih, tražeći potvrdu vlastite vrijednosti. Fan kultura proizlazi iz fandoma i obuhvaća šire društvene fenomene i obrasce ponašanja koji proizlaze iz interakcije fanova s umjetničkim djelima. Fan kultura potiče razmjenu ideja, teorija i umjetničkih radova unutar dinamičnih zajednica, koje imaju duboke društvene i kulturne implikacije. Prilikom čitanja literature pronašlo se dosta sličnosti između pojmova fandom i fan kultura, što otežava točno određivanje što opisuje koji pojam. U mnogim slučajevima, ta se dva pojma koriste međusobno, budući da oba opisuju zajednice obožavatelja okupljenih oko zajedničkih interesa i aktivnosti vezanih uz određeni predmet obožavanja. Razlike, ako postoje, često su suptilne i ovise o kontekstu u kojem se pojmovi koriste.

4.1. Obožavatelji

Obožavatelji su osobe koje iskazuju veliku posvećenost prema određenom pojedincu ili grupi s kojom su emocionalno povezani. Oni podržavaju svoje idole kroz različite aktivnosti poput prisustvovanja događajima, kupovine proizvoda ili usluga te podržavanja na društvenim mrežama kako bi izrazili svoju podršku i divljenje. Prema Xiangjian: „Obožavatelji su često ključni za uspjeh pojedinaca jer njihova podrška ima snažan utjecaj na popularnost i reputaciju.“ (Xiangjian, 2023. str. 148.) No, postoji tanka granica između obožavanja i diskriminacije. Obožavanje idola često podrazumijeva razvijanje snažnih emocionalnih veza. Obožavatelji se identificiraju s idolima kao uzor i inspiraciju. Psiholozi ističu da ovakve veze mogu pružiti osjećaj pripadnosti i podrške, naročito u trenucima kada pojedinci osjećaju usamljenost ili nesigurnost. Dok obožavanje može imati pozitivne aspekte, kao što su motivacija i inspiracija, postoje i značajni rizici. Opsesivno ponašanje može nastati kada obožavatelji previše ulažu u život svojih idola, zanemarujući vlastite potrebe i obaveze. Većina obožavatelja uspijeva da zadrži zdrav balans u svom divljenju prema idolima. Obožavatelji pokazuju predanost kroz podršku, praćenje rada svog idola i sudjelovanje u zajednici fanova. Takva predanost može biti korisna i za poznate zvijezde i za njihove fanove. Idolima pruža motivaciju i potvrdu njihove vrijednosti, dok fanovima pruža osjećaj zajedništva i pripadnosti.

Obožavatelji u popularnoj glazbi često su emocionalno vezani za svoje idole na duboko osoban način. Njihova predanost oblikuje dijelove njihovog identiteta i načina života, pružajući im utjehu, inspiraciju ili čak smisao života. Osim toga, stvaraju međusobne zajednice koje pružaju osjećaj pripadnosti i podrške, osobito važno za ljude koji se osjećaju izolirano u svakodnevnom životu. Zajednice su posebno snažne na društvenim mrežama gdje obožavatelji mogu komunicirati i povezivati se s istomišljenicima širom svijeta.

Glazbeni obožavatelji igraju ključnu ulogu u oblikovanju društvenih mreža iz nekoliko razloga. „Društvene mreže su platforma za komunikaciju između glazbenika i obožavatelja, što omogućava direktnu interakciju, dijeljenje sadržaja i dobivanje ekskluzivnih informacija o glazbenicima i njihovom radu.“ (Xiangjian, 2023. str. 149.) Također postaju i prostor za povezivanje obožavatelja koji dijele slične ili iste glazbene interese. Ovdje obožavatelji mogu pronaći druge s kojima mogu razgovarati o svojoj strasti prema glazbi, dijeliti savjete, preporuke i otkrivati nove izvođače ili bendove. Algoritmi preporuka mogu pomoći obožavateljima da pronađu sadržaj koji odgovara njihovim interesima, dok se stvaraju i grupne stranice ili forumi posvećeni određenim glazbenim žanrovima ili izvođačima.

Društvene mreže su revolucionirale način na koji obožavatelji glazbe pristupaju informacijama i povezuju se međusobno. Kroz različite platforme, obožavatelji mogu brzo i jednostavno doći do informacija koje su im ranije bile teško dostupne. Ovaj pristup ne samo da obogaćuje njihovo iskustvo kao fanova, već im omogućava da uspostave značajne odnose s drugim obožavateljima. Jedan od glavnih benefita društvenih mreža za obožavatelje glazbe je pristup velikom broju informacija. Obožavatelji mogu biti u toku s najnovijim vijestima o svojim omiljenim izvođačima, uključujući informacije o koncertima, novim albumima i glazbenim događajima. Kroz platforme kao što su Twitter, Instagram i Facebook, obožavatelji mogu pratiti objave svojih idola i dobiti ekskluzivne sadržaje, što im omogućava da budu dio uzbuđenja oko novih izdanja i nastupa.

Društvene mreže igraju ključnu ulogu u povezivanju obožavatelja. Ljudi koji dijele isti glazbeni ukus mogu se upoznati i povezati, bez obzira na geografsku udaljenost. Platforme omogućavaju fanovima da razgovaraju, dijele iskustva i informacije, i organiziraju zajednička okupljanja ili odlazak na koncerte. Na ovaj način, mnogi obožavatelji razvijaju osobne i prijateljske odnose koji se temelje na zajedničkoj strasti prema glazbi i idolima. Kroz društvene mreže, obožavatelji mogu postati dio većih zajednica fanova, gdje se osjećaju kao dio nečeg većeg. Te zajednice pružaju podršku i razumijevanje, često stvarajući osjećaj pripadnosti koji može biti veoma važan za pojedince. U nekim slučajevima, veze stvorene kroz ove zajednice postaju toliko jake da prelaze granice prijateljstva i postaju poput obitelji.

4.2. Fandom

U vrijeme velikog razvoja medijske tehnologije i razvoja zabavnog sadržaja, popularna kultura ima dubok utjecaj na društvo i stvara razne percepcije o idolima kroz kulturno ponašanje obožavatelja. „Fandom, odnosno krug obožavatelja, čini zajednicu ljudi koji dijele isti interes za određenog izvođača ili grupu.“ (Xiangjian, 2023. str. 150.) Ova zajednica stvara prostor za obožavatelje gdje se međusobno povezuju, razmjenjuju mišljenja i iskustva te dijele svoju strast prema određenom kulturnom fenomenu. Fandom se često formira oko glazbenih izvođača, filmskih i televizijskih serija, književnih djela, sportskih timova, video igara, stripova i drugih oblika popularne kulture. Unutar fandoma, članovi često razmjenjuju informacije, stvaraju i dijele sadržaj poput fan fikcija, fan artova, teorija i recenzija. Mnoge zajednice imaju svoja okupljanja, događaje gdje obožavatelji mogu uživo sresti svoje idole, kupovati proizvode i sudjelovati u raznim aktivnostima.

Fandom je danas prepoznat kao širi društveni fenomen koji uključuje različite oblike zajedništva, identifikacije i kolektivne aktivnosti. Kroz sudjelovanje u fandomu, pojedinci ne samo da izražavaju svoju ljubav prema određenim kulturnim objektima ili idolima, već također razvijaju osjećaj identiteta i pripadnosti zajednici. Osjećaj povezanosti s grupom koja dijeli iste interese i vrijednosti može biti vrlo snažan. Unutar tih zajednica obožavatelji često razvijaju specifične grupne identitete i solidarno se povezuju, čime fandom postaje važan dio njihovog osobnog i društvenog života.

Ovdje se fandom može promatrati kao svojevrsni društveni pokret koji prelazi granice pasivne konzumacije sadržaja i postaje aktivna forma sudjelovanja i izražavanja unutar šire kulture. U digitalnom dobu, uloga obožavatelja postaje sve značajnija, posebno kada je riječ o oblikovanju kulturnih i medijskih sadržaja. Fandom se ne svodi samo na pasivno konzumiranje sadržaja vezanog za omiljenog izvođača ili grupu, već uključuje i aktivno stvaranje i dijeljenje sadržaja među članovima zajednice. Obožavatelji kreiraju pisane radove kao što su fan fikcije (priče koje proširuju ili preoblikuju priče originalnog djela), eseje, analize i recenzije. Kroz ove tekstove izražavaju svoju kreativnost, tumače djelo na nove načine i dijele svoja mišljenja s drugima u zajednici te se okupljaju na forumima, društvenim mrežama, konvencijama i raznim događajima gdje diskutiraju o svojim interesima, razmjenjuju teorije, ideje i novosti. Fandom također omogućava stvaranje socijalnih veza i osnažuje osjećaj pripadnosti među članovima zajednice. Kroz zajedničku ljubav prema određenom kulturnom objektu ili osobi, obožavatelji grade duboke međusobne odnose. Ovaj osjećaj zajedništva često uključuje idealizaciju idola, gdje obožavatelji gledaju na svoje idole kao na uzore i projektiraju vlastite želje, snove i identitete na njih, tražeći u njima potvrdu vlastitog postojanja i vrijednosti.

Kultura fandoma ima osobit utjecaj na mlade ljude, jer im pruža društvenu platformu na kojoj mogu pronaći prijatelje sličnih interesa i dijeliti hobije. Ovo okruženje obostrane podrške i komunikacije potiče bliske zajednice, emocionalnu i psihološku razmjenu te jača osjećaj pripadnosti. Osim toga, fandom potiče razvoj organizacijskih i timskih vještina mladih, jer se često organiziraju zajedničke aktivnosti i događanja unutar fan zajednica. Primjerice prema Gutović, Reić Ercegović primjeri organiziranih fandom zajednica uključuju: „Beliebere (obožavatelje Justina Biebera), Swiftiese (obožavatelje Taylor Swift) i Directionerse (obožavatelje britanskog benda One Direction)“ (Gutović, Reić Ercegović, 2017. str. 256.) Ove grupe imaju specifične identitete unutar globalne fandom kulture i simboliziraju snažnu kolektivnu privrženost i solidarnost. Također, fandom predstavlja važan prostor u kojem se

interesi, identiteti i snovi obožavatelja prepliću, stvarajući kolektivnu dinamiku koja utječe na šire društvene i kulturne procese.

4.3. Fan kultura

Fan kultura se odnosi na šire društvene fenomene i obrasce ponašanja koji proizlaze iz fandoma. Prema Xiangjian: „... to uključuje načine na koje fanovi komuniciraju, interpretiraju i reaguju na umjetnička djela te kako ta interakcija utječe na popularnu kulturu.“ (Xiangjian, 2023. str. 149.) Fanovi koriste različite platforme poput društvenih mreža, foruma i specijaliziranih web stranica kako bi komunicirali i dijelili svoje strasti prema određenim umjetničkim djelima. Ovdje se stvaraju dinamične zajednice koje potiču razmjenu ideja, teorija, priča obožavatelja i umjetničkih radova. Platforme poput Twittera, Facebooka, Instagrama i TikToka omogućavaju obožavateljima da brzo i efikasno dijele sadržaj vezan za njihova omiljena umjetnička djela. Kroz postove, fotografije, videozapise i komentare, obožavatelji mogu komunicirati jedni s drugima, dijeliti svoje mišljenje, kreirati viralne kampanje i organizirati događaje. Hashtagovi i grupe specifične za fan kulturu omogućavaju lakše pronalaženje i okupljanje članova sa sličnim interesima.

Specijalizirani forumi kao što su Reddit pružaju prostor za detaljnije diskusije gdje obožavatelji mogu otvarati teme, postavljati pitanja, dijeliti teorije i analize te sudjelovati u strukturiranim razgovorima koji često idu u dubinu detalja o određenom umjetničkom djelu. Kroz različite platforme, obožavatelji stvaraju dinamične zajednice koje nisu ograničene geografskim granicama te potiču kontinuiranu razmjenu ideja, teorija, priča i umjetničkih radova, čime obogaćuju iskustvo svakog člana i održavaju živim interes za određeno umjetničko djelo. Tako, fan kultura postaje mnogo više od jednostavnog obožavanja; on postaje aktivna i kreativna društvena praksa. Komunikacija unutar fandoma često je ključna za izgradnju identiteta i pripadnosti. „Razvoj fan kulture je u velikoj mjeri potaknut ekonomijom idola, odnosno s rastućom zabavnom industrijom, broj i utjecaj idolskih skupina i slavnih osoba znatno su porasli.“ (Xiangjian, 2023. str. 149.) Ekonomija idola potiče aktivnosti poput kupovine proizvoda povezanih s idolima, ulaznica za koncerte ili streaminga glazbe, čime se dodatno jača veza između umjetnika i fanova. Idoli često koriste različite kanale kako bi privukli sljedbenike i održali njihovu lojalnost te promoviraju svoje radove kroz različite kanale kako bi privukli sljedbenike. Razvoj interneta ključan je za ekspanziju fan kulture. (Xiangjian, 2023.) Internet omogućava fanovima da se povežu s drugima širom svijeta, olakšava dijeljenje sadržaja i informacija te pruža platformu za izražavanje i razmjenu ideja. Bez interneta, fan kultura ne bi bila tako široko rasprostranjena niti bi imala takav globalni utjecaj. Fan kultura ima duboke

društvene i kulturne implikacije, nije samo izolirani fenomen među pojedincima; naprotiv, utječe na način na koji se umjetnost stvara i konzumira, mijenja industriju zabave te oblikuje pitanja poput identiteta, rodne jednakosti ili društvenih normi. Njezin utjecaj proteže se i na šire društvo, od oblikovanja kulturnih trendova do poticanja rasprave o važnim temama.

5. ANALIZA OBOŽAVATELJA TAYLOR SWIFT

Diskursna analiza fanova Taylor Swift pružit će uvid u raznolikost i slojevitost njezine publike, koja se može klasificirati prema razini angažiranosti, preferencijama i stavovima prema njezinoj glazbi i karijeri. Istraživanje fanova Taylor Swift, s obzirom na ogroman utjecaj koji ima na popularnu kulturu, proučavanje njezinih obožavatelja omogućuje uvid u širenje trendova i promicanje vrijednosti putem njezine glazbe, mode i aktivizma. Obožavatelji često reflektiraju i usvajaju te trendove, što pruža bogatu podlogu za analizu kako se oni razvijaju i utječu na širu društvenu dinamiku.

Podaci su prikupljeni putem internetske stranice Reddit, gdje korisnici postavljaju pitanja koja drugi odgovaraju, potičući na formiranje raznovrsnih konverzacija. Kroz komentare na Redditu na temu Taylor Swift i njezinih obožavatelja dobivene su informacije koje su korištene u analizi i relevantne su za istraživačke ciljeve. Važno je napomenuti da se vodilo računa o etičkim i pravnim aspektima prikupljanja podataka. Komentari na Redditu javno su dostupni, te se pridržavalo pravila o zaštiti privatnosti korisnika i nisu se prikupljali niti koristili podatci koji bi mogli identificirati pojedinačne korisnike. Prilikom iščitavanja komentara na Redditu, pronašlo se nekoliko ključnih razloga zašto je netko obožavatelj Taylor Swift, koji su se često ponavljali te će se kroz te razloge napraviti detaljna analiza.

5.1. Taylor Swift

Taylor Swift je mega popularna pjevačica i kantautorica kroz koje postiže izvanredne uspjehe na svjetskoj razini u glazbenoj industriji.² Od svojih početaka kao senzacija country glazbe do njenog razvoja u globalnu pop ikonu, put Taylor Swift obilježen je umjetničkim rastom, osobnim trijumfima i čvrstim poštovanjem prema autentičnosti. Nagli napredak Taylor Swift potaknut je njenom sposobnošću da se poveže s publikom na duboko osobnoj razini. Svaki album koji je objavila služio je kao dnevnik njenog života, bilježeći radosti i tuge odrastanja,

² U kratkom vremenskom razdoblju, Taylor Swift je postigla izniman uspjeh objavivši devet studijskih albuma, što govori o izuzetnoj produktivnosti, kreativnosti i predanosti glazbenoj karijeri.

zaljublivanja i snalaženja u složenostima međuljudskih odnosa. Osim svojih umjetničkih dostignuća, Swift je koristila svoju platformu kako bi podržala važne društvene uzroke.³ Bila je glasna zagovornica rodne ravnopravnosti, prava LGBTQ zajednice i svjesnosti o mentalnom zdravlju, koristeći svoj utjecaj kako bi ostvarila pozitivne promjene u svijetu. Bilo putem dobrotvornih donacija, političkog aktivizma ili izražavanja protiv nepravde, Swift i dalje inspirira druge da se bore za ono u što vjeruju.⁴ Dok Taylor Swift nastavlja evoluirati kao umjetnica i kulturna ikona, njen utjecaj na glazbenu industriju i popularnu kulturu ostaje neizbrisiv. Svaki novi album ona gura granice kreativnosti, hrabro istražujući nove zvučne teritorije zadržavajući pri tome autentičan glas.

5.2. Obožavatelji Taylor Swift

U okviru analize obožavatelja Taylor Swift, provedeno je kvalitativno istraživanje na platformi Reddit. Istraživanje je obuhvatilo detaljno proučavanje 10 relevantnih postova koji se tiču Taylor Swift, uz analizu komentara ispod svakog posta. Pročitano je između 20 i 30 komentara po postu, što je omogućilo uvid u ključne diskusije, stavove i percepcije fanova. Kroz analizu komentara fanova, identificirano je nekoliko ključnih razloga zbog kojih su neki ljudi fanovi Taylor Swift, dok drugi to nisu. Ova podjela prikazuje različite motive i segmente koji utječu na formiranje stavova fanova.

Ljudi često postaju obožavatelji Taylor Swift iz nekoliko razloga, ali jedan od najvažnijih je njezin neosporni talent za pisanje pjesama. Kao što je jedan obožavatelj primijetio, *"Sada je moja omiljena umjetnica iz mnogo razloga. Glavni razlog je njezino izuzetno pametno pisanje. Jednostavne stvari koje možda ne zvuče kao da puno znače, ali ako se zagledate, itekako znače. Ona ima način opisivanja stvari kao priče koje možete stvarno zamisliti."* Swift je poznata po svojoj sposobnosti da stvori emotivne i iskrene tekstove koji se mogu povezati s različitim životnim iskustvima i emocijama njezine publike.

Njezine pjesme često istražuju teme poput ljubavi, gubitka, samopouzdanja, i preispitivanja identiteta, što je učinilo da se mnogi ljudi osjećaju shvaćenima i povezanima s njezinom glazbom. Kroz svoje pjesme, Swift uspijeva izraziti složene osjećaje i situacije s kojima se ljudi suočavaju u svakodnevnom životu, čineći ih univerzalnima i lako prepoznatljivima. Kao što jedan drugi obožavatelj ističe, *"Osobna umjetnost ima veći utjecaj kada znate nešto o umjetniku, iako istovremeno, njezino pisanje je tako dobro da čak i ako je uopće ne poznajete, vjerojatno*

³ <https://www.britannica.com/biography/Taylor-Swift> (posjećeno 20.5.2024.)

⁴ <https://www.britannica.com/biography/Taylor-Swift> (posjećeno 20.5.2024.)

ćete pronaći nešto s čime se možete povezati." Njezina sposobnost da stvori glazbu koja pogađa u emocije ljudi doprinosi tome da se mnogi osjećaju kao da je Taylor Swift njihov glasnik, koji prenosi njihove misli i osjećaje na svjetsku pozornicu. To stvara snažnu emocionalnu vezu između Taylor Swift i njezinih obožavatelja, što ih često čini vjernim fanovima koji se s ponosom identificiraju s njezinom umjetnošću.

"Die-hard" fanovi su oni koji su izuzetno predani i strastveni u svojoj podršci Taylor Swift. Ovi fanovi često prate svaki korak i reakciju Taylor Swift, što može biti percipirano kao pretjerano ili invazivno ponašanje od strane drugih ljudi. Oni mogu biti vrlo angažirani na društvenim mrežama, prateći sve vijesti, intervju, i objave povezane s Taylor Swift, te često sudjeluju u raspravama i promoviranju njezinog rada. Kao što je primijetila jedna osoba, *" Ne mogu ti ni opisati koliko sam iznenađen i oduševljen kad shvatim koliko istinski strastvenih obožavatelja ima na svakom koraku, i to u svim dobnim skupinama! Mislim, ozbiljno, susrećem ih doslovno posvuda – od mame prijateljice koju slučajno upoznam na igralištu, do učiteljice u vrtiću moje kćeri, pa čak i moje najbolje prijateljice iz srednje škole! Oni koji traže dublje značenje u svakoj stihovnoj liniji, koji su spremni potrošiti tisuće kuna samo da budu na koncertu, oni koji gledaju nogomet s dečkom samo zbog toga i koji su apsolutno zalijepljeni za tabloide."* Osim toga, postoji i zajednica poznata kao Swifties, koja predstavlja široku skupinu obožavatelja Taylor Swift. Za vanjske promatrače, ova zajednica može izgledati ekskluzivno ili zatvoreno, što može stvoriti osjećaj isključenosti za one koji se ne identificiraju s tom grupom ili koji se ne slažu s njezinim vrijednostima. Swifties zajednica ima svoje unutarnje šale, fraze i tradicije koje su specifične za nju, što može otežati uključivanje novih članova ili vanjskih promatrača. *„Taylor Swift je apsolutna kraljica! Nema riječi kojima se može dovoljno izraziti koliko je talentirana, genijalna i nevjerovatna. Svaki album koji izbacila je remek-djelo, a način na koji piše pjesme... Čaroban je! Doslovno može uzeti bilo koji trenutak života i pretvoriti ga u savršeni stih koji pogađa ravno u srce. Njeni tekstovi su poezija – tako duboki, iskreni i puni emocija."*

Međutim, važno je napomenuti da većina Swifties zajednice prihvaća nove članove i da su mnogi vrlo otvoreni i dobrodošli prema svima koji dijele strast prema Taylor Swift i njezinoj glazbi. Kao što je primijetio jedan obožavatelj koji se ne smatra u potpunosti Swifties fanom: *"Odavno sam zaljubljen u nju, mislio sam da je apsolutno savršena u videu za 'Love Story'. Znajući da stalno objavljuje sjajnu glazbu, čak i bolju kako vrijeme prolazi, sve više sam je volio. Možda ne znam stihove napamet kao ostali strastveni obožavatelji, i ima pjesama koje još nisam stigao poslušati, ali to me ne čini manje obožavateljem. Ona je kraljica! Ne mogu zamisliti vrijeme kada će prestati izdavati glazbu ili kada će joj glazba krenuti nizbrdo."*

Postoje i osobe koje uživaju u glazbi i talentu Taylor Swift, ali se ne slažu s načinom na koji neki od njezinih fanova iskazuju svoju posvećenost. Ovi pojedinci mogu osjećati da su neki od fanova Taylor Swift pretjerano invazivni ili nametljivi u svojim izražavanjima ljubavi prema njoj. Na primjer, pretjerana prisutnost na društvenim mrežama može biti izvor nelagode za neke ljude. Kada fanovi neprekidno objavljuju ili dijele sadržaj povezan s Taylor Swift, to može stvoriti osjećaj preopterećenosti ili dosadnosti za one koji nisu toliko zainteresirani za nju. Ovi pojedinci cijene Taylor Swift kao glazbenicu i umjetnicu, ali ne vole način na koji neki od njezinih fanova ispoljavaju svoju strast prema njoj. Oni možda preferiraju suptilniji pristup ili jednostavno ne žele da ih se neprekidno bombardira s njezinim imenom i radom. Ovo je pitanje osobnih preferencija i granica, te je važno da se poštuju različita stajališta i pristupi uživanju u glazbi i umjetnosti. Kao što je jedan komentator primijetio, *"Mislim da kada većina ljudi kaže da im se 'ne sviđa Taylor Swift', zapravo pokušavaju reći da im se ne sviđa njezina skupina obožavatelja. Mržnja koju Taylor Swift dobiva čini se manje o njoj osobno, a više o njezinim vrištavim, opsesivnim i jezivim obožavateljima. Neki obožavatelji nose pelene kako ne bi propustili niti jednu pjesmu - kao što je to uopće moguće? Ljudi umiru od iscrpljenosti u masi, kakav vam je to prioritet?"*

5.3. Zaključak analize

Analizom komentara fanova jasno se uočava duboko ukorijenjena podjela između onih koji su obožavatelji Taylor Swift i onih koji to nisu. Ova podjela reflektira širok spektar motiva i segmenata koji oblikuju stavove prema njoj. Prvi ključni razlog zbog kojeg ljudi postaju fanovi Taylor Swift jest njezin neosporni talent za pisanje pjesama. Njezina sposobnost stvaranja emotivno dubokih i iskrenih tekstova omogućuje joj da se poveže s publikom na osobnoj razini, istražujući teme koje su univerzalne i lako prepoznatljive. Drugi segment fanova, tzv. "die-hard" fanovi, ističu se po svojoj neizmjerljivoj predanosti i strasti prema Taylor Swift. Oni aktivno prate svaki aspekt njezinog života i rada, što može biti percipirano kao pretjerano ili invazivno od strane vanjskih promatrača. Njihova aktivna prisutnost na društvenim mrežama i sudjelovanje u raspravama o njezinom radu često čini da se osjećaju kao dio ekskluzivne zajednice, Swifties, što može stvarati osjećaj isključenosti za one koji se ne identificiraju s tom grupom. Suprotno tome, postoje ljudi koji uživaju u glazbi Taylor Swift, ali se ne slažu s načinom na koji neki od njezinih fanova iskazuju svoju posvećenost. Ti pojedinci mogu smatrati da su neki od fanova previše invazivni ili nametljivi u svojim izražavanjima ljubavi prema njoj, stvarajući osjećaj nelagode ili preopterećenosti.

Konačno, ova analiza sugerira da je odnos obožavatelja prema Taylor Swift kompleksno pitanje koje proizlazi iz kombinacije osobnih preferencija, percepcija i vrijednosti. Dok neki vide njezinu glazbu kao inspirativnu i emotivnu, drugi možda preferiraju suptilniji pristup ili jednostavno ne žele da ih se preopterećuje njezinim radom. Važno je razumjeti i poštovati različita stajališta i pristupe uživanju u glazbi i umjetnosti, čime se pridonosi raznolikosti i inkluzivnosti glazbene kulture.

6. ZAKLJUČAK

Popularna glazba igra presudnu ulogu u oblikovanju identiteta pojedinaca i zajednica, kao i u razvoju fan kulture. Bez obzira na to je li predmet kritike ili pohvale, popularna glazba pruža slušateljima diljem svijeta osjećaj pripadnosti i zajedništva. Kroz ovu glazbenu formu, obožavatelji ne samo da artikuliraju i oblikuju vlastite identitete, već i uspostavljaju duboke veze s idolima koje obožavaju, što rezultira stvaranjem kompleksnih osobnih i kolektivnih identiteta unutar fan zajednica. Raznolikost unutar fan baze, od vjernih sljedbenika do povremenih konzumenata i kritičara, dodatno obogaćuje zajednicu oko popularnih glazbenika, kao što je Taylor Swift. Istovremeno, ekonomija idola i sve veća industrija zabave ne samo da potiče rast fan kulture, već i osiguravaju njezinu sve dublju integraciju u svakodnevni život obožavatelja, posebice uz pomoć interneta i društvenih mreža.

Kroz detaljnu analizu različitih aspekata popularne glazbe, identiteta i fan fenomena, postiže se dublje razumijevanje kompleksnih veza između glazbe, pojedinaca i zajednica. Glazba nije samo oblik umjetničkog izraza, već i ključan element u procesu oblikovanja identiteta, koji omogućuje pojedincima da se identificiraju s određenim izvođačima ili žanrovima, izražavajući time vlastite vrijednosti i osjećaje. Obožavatelji, daleko od toga da budu pasivni konzumenti, aktivno doprinose stvaranju zajednica zasnovanih na zajedničkoj strasti prema idolima, stvarajući tako dinamične kulturne i društvene mreže. Kroz te interakcije, identiteti se kontinuirano redefinišu i transformiraju, što dodatno naglašava važnost glazbe kao sredstva izražavanja i međuljudskog povezivanja.

Unatoč potencijalnim konfliktima koji proizlaze iz različitih gledišta i pristupa unutar fan zajednica, od presudne je važnosti očuvanje međusobnog poštovanja prema raznolikosti mišljenja i povezanosti unutar šire glazbene kulture. Ovakav pristup osigurava ne samo bogatstvo i raznolikost izraza, već i dublje, složenije doživljaje u interakciji s glazbom. Detaljna analiza različitih stavova prema popularnim izvođačima, poput Taylor Swift, dodatno

naglašava kompleksnost odnosa između glazbenog stvaralaštva, fanova i šire društvene percepcije, te ističe kako su te dinamike ključne za razumijevanje suvremene popularne kulture.

Zaključno, popularna glazba ima ključnu ulogu u formiranju individualnih i kolektivnih identiteta, te u stvaranju osjećaja zajedništva među slušateljima. Kao dinamičan kulturni fenomen, ona omogućava pojedincima da artikuliraju svoje vrijednosti, uvjerenja i emocije, dok istovremeno uspostavljaju duboku povezanost s izvođačima i širom fan zajednicom. Kroz analizu popularne glazbe otvara se put prema dubljem razumijevanju složenih interakcija između glazbe, publike i društvenih struktura, čime se osvjetljava njen utjecaj na oblikovanje kulturnih narativa i društvene dinamike.

7. LITERATURA

KNJIGE

- Adorno, T. W. (1998). On popular music. Cultural theory and popular culture: A reader
- Derbaix, M., Korchia, M., (2017.) Individual celebration of pop music icons: A study of music fans relationships with their object of fandom and associated practices
- Du Gay, P., Hall, S., (1996.) Questions of Cultural Identity, London: SAGE
- Fiske, J., (1992.) The Cultural Economy of Fandom, New York: Routledge
- Goldberg, I., (2013.) Tin Pan Alley: A Chronicle of the American Popular Music, LLC
- Loy, S., Rickwood, J., Bennett, S., (2018.) Popular music, stars and stardom, Australia: ANU Press
- Shuker, R., (1996.) Understanding Popular Music, New York: Routledge
- Xiangjian, Y., (2023.) Analysis on the Influence of Fandom Culture on Contemporary Young People and Countermeasures

ZNANSTVENI ČLANCI

- Bebić, D., (2023.) Uloga umjetne inteligencije u stvaranju medijskog sadržaja
<https://hrcak.srce.hr/file/450749>
- Cifrić, I, Nikodem, K., (2006.) Socijalni identitet u Hrvatskoj. Koncept i dimenzije socijalnog identiteta <https://hrcak.srce.hr/file/11375>
- Edlom, J., Karlsson, J., (2011.) Keep the Fire Burning: Exploring the Hierarchies of Music Fandom and the Motivations of Superfans
<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1583218/FULLTEXT01.pdf>
- Gerick, E., (1998.) What Is Identification, That We Can Identify Part II
- Gutović, T., Reić Ercegovac, I., (2017) Osobne značajke i životni ciljevi grupe obožavatelja Cellogirls <https://hrcak.srce.hr/file/281046>
- Matić, D., (2010.) Identitet, identifikacija i politike predstavljanja

INTERNETSKE STRANICE

BTS, Taylor Swift and the influence of pop music fans, <https://theweek.com/culture-life/bts-taylor-swift-pop-music-fans-influence>

<https://www.taylorswift.com/>

IZVORI KORIŠTENI ZA ANALIZU (KOMENTARI REDDIT)

https://www.reddit.com/r/TaylorSwift/comments/14qya19/im_not_a_taylor_swift_fan_but_i_am_intrigued_by/

https://www.reddit.com/r/TaylorSwift/comments/94twl7/taylors_relationship_with_her_fans/

https://www.reddit.com/r/TrueUnpopularOpinion/comments/198660p/i_dont_hate_taylor_swift_its_her_fans_that_are/

https://www.reddit.com/r/TrueSwifties/comments/19eevpj/new_taylor_swift_fan/

https://www.reddit.com/r/TooAfraidToAsk/comments/13xgkcj/why_are_taylor_swift_fans_so_weird/?onetap_auto=true&onetap=true